

Hanna Świda-Ziemba

Data urodzenia: 19 września 1930

Miejsce urodzenia: Wilno

Data śmierci: 11 stycznia 2012

Miejsce śmierci: Warszawa

Rodzice: Witold Jan Świda, Zofia Świda (z domu Olechnowicz)

Profesja: socjolożka, wykładowczyni, profesor Uniwersytetu Warszawskiego

Słowa kluczowe: socjologia, Polska Ludowa, młodzież, pokolenia, badania ankietowe, Uniwersytet Warszawski

Biogram ¹

Hanna Świda-Ziemba urodziła się 19 września 1930 roku w Wilnie w inteligenckiej rodzinie prawnika Witolda Jana Świdy i Zofii (z domu Olechnowicz), lekarki-pediatry. Jej dzieciństwo i okres dojrzewania przypadły na czas głębokich przeobrażeń o charakterze społecznym, politycznym i geograficznym, wymuszonych doświadczeniem drugiej wojny światowej. Pierwsze lata życia spędziła na wchodzącej w skład II Rzeczypospolitej Wileńszczyźnie i rozpoczęła naukę w szkole nazaretanek. Po wybuchu wojny i włączeniu Wilna w skład Republiki Litewskiej została uwikłana w narastające antagonizmy polsko-litewskie, a wraz z zajęciem Litwy przez Armię Czerwoną w 1940 roku stanęła przed koniecznością edukacji w języku litewskim. Rok później zmuszona została przystosować się do nowych realiów politycznych – Wilno znalazło się pod okupacją niemiecką. Naukę kontynuowała na tajnych kompletach. Zaangażowała się również w działalność struktur konspiracyjnych i pomoc dla stłoczonych w getcie Żydów. Wraz z ponownym zajęciem miasta przez Rosjan i definitywnym przyłączeniu Wilna do Związku Radzieckiego, rodzina Świdów zdecydowała się na „powrót” do Polski w nowych granicach.

Po krótkim pobycie w Białymstoku Świdowie przeprowadzili się do Łodzi, gdzie ich starsza córka w latach 1945-1948 uczyła się w Żeńskim Gimnazjum i Liceum im. Emilii Szczanieckiej. W tym okresie – co wynika ze wspomnień – można zaobserwować istotną dla dalszego życia Hanny Świdy przemianę światopoglądową. Początkowo opisywała siebie jako zagorzałą katoliczkę i antykomunistkę, aby z czasem nabrać dystansu wobec idei i systemów

¹ Publikacja dofinansowana ze środków budżetu państwa w ramach programu Ministra Edukacji i Nauki pod nazwą Narodowy Program Rozwoju Humanistyki, nr projektu NPRH/F/SP/0086/2024/13, kwota dofinansowania 1 119 240, 00 zł., całkowita wartość projektu 1 119 240, 00 zł.

proponujących różnorodne sposoby urządzania świata. Ten punkt widzenia umocnił się w niej podczas studiów socjologicznych na Uniwersytecie Łódzkim (1948-1953), gdzie przynależała do grupy tzw. obiektywnych socjologów, przekonanych o tym, że kategoria obiektywności jest niezbędnym elementem procesu badawczego.

Przekonaniu temu Hanna Świda-Ziemba pozostała wierna jako naukowiec związany z Uniwersytetem Warszawskim. Prowadziła wielopłaszczyznowe badania socjologiczne koncentrujące się przede wszystkim na specyfice młodzieży jako odrębnej grupie społecznej, funkcjonującej w realiach Polski Ludowej w różnych wymiarach: szkolnym, więziennym, polityczno-społecznym. Na przestrzeni lat wypracowała charakterystyczny dla siebie warsztat metodologiczny, polegający na częstym przebywaniu w codziennym środowisku obiektu badawczego (podczas prowadzenia badań nad młodzieżą licealną pracowała jako nauczycielka w szkole), przeprowadzaniu wywiadów oraz analiz ankietowych i różnego rodzaju wytworów autobiograficznych autorstwa młodych ludzi. Wyznawała zasadę obiektywizmu ze strony badacza, dążąc zarazem do opisanie subiektywistycznego postrzegania świata przez polską młodzież żyjącą w komunizmie – ich poglądów na rzeczywistość, wyznawanych wartości, pragnień i wyobrażeń na temat przyszłości. Stworzyła również własną kategorię pokolenia rozumianą jako pewną perspektywę badawczą, skupiającą się na wspólnocie światopoglądowej i doświadczeniu historycznym, pojmowanych z kolei jako główne czynniki pozwalające przypisywać daną osobę do takiego, a nie innego pokolenia. Posługując się tą definicją Hanna Świda-Ziemba wyodrębniła sześć pokoleń młodzieży Polski Ludowej od zakończenia wojny do schyłku lat 70.: pokolenie „urwanego lotu”, ZMP-owskich wyznawców ideologii, opozycji obyczajowej, ZMP-owskich rewizjonistów, małej reformy i wielkiego buntu oraz podmiotowości i więzi wspólnotowej.

Do najważniejszych dzieł w jej naukowym dorobku – przede wszystkim w kontekście badań nad młodzieżą – należy zaliczyć następujące publikacje: „Młodociani przestępcy w więzieniu” (1961; współautorstwo z ojcem Witoldem Świdą), „Młodzież licealna. Analiza wybranych klas warszawskich w latach 1956-58” (1963; książka powstała na podstawie obronionej w 1960 roku pracy doktorskiej „Problemy i dążenia młodzieży współczesnej”), „Wartości egzystencjalne młodzieży lat dziewięćdziesiątych” (1995), „Urwany lot. Pokolenie inteligenckiej młodzieży powojennej w świetle listów i pamiętników z lat 1945-1948” (2003), „Młodzi w nowym świecie” (2005) i „Młodzież PRL. Portrety pokoleń w kontekście historii” (2010). Cztery ostatnie sygnowane były już podwójnym nazwiskiem Świda-Ziemba – socjolożka posługiwała się nim od 1965 roku, kiedy to została żoną Zdzisława Albina Ziemby.

W latach 80. Hanna Świda-Ziemba była aktywnym członkiem „Solidarności”. Natomiast po 1989 roku prowadziła bogatą działalność publicystyczną. Pisała między innymi na temat trudnej historii stosunków polsko-żydowskich, potransformacyjnej polskiej młodzieży, dziedzictwa „Solidarności” i doświadczenia komunizmu.

Prawie do końca życia Hanna Świda-Ziemba pozostała osobą aktywną w przestrzeni publicznej. Zmarła 11 stycznia 2012 roku w Warszawie. Wywarła duży wpływ na rozwój badań socjologicznych/humanistycznych, co zgodnie podkreślali Edmund Kokrzycki, Barbara Szacka i Anna Pawełczyńska, oceniający dorobek naukowy badaczki w sprawie nadania jej tytułu profesora nauk humanistycznych. Szacka pisała, że „obcowanie z twórczością prof. UW Hanny Świdy-Ziemby dostarcza dużej satysfakcji intelektualnej”, a Kokrzycki, że „jest wybitną i znaną postacią polskiej humanistyki”. Bez wątplenia życiorys i działalność Hanny Świdy-Ziemby należy postrzegać jako przykład niezwykle zaangażowania naukowego, ale również kobiecego aktywizmu w świecie nauki, rozumianego jako wielostopniowy proces emancypacji kobiet w przestrzeni publicznej.

Bibliografia:

Źródła:

Fundacja Ośrodka KARTA, Kolekcja osobista prof. Hanny Świdy-Ziemby 1930-2007, sygn. PL_1001_A0_III_2504.

Opracowania:

Świda H., *Młodzież licealna. Analiza wybranych klas warszawskich w latach 1956-58*, Warszawa, Wiedza Powszechna, 1963.

Świda-Ziemba H., *Uchwycić życie. Wspomnienia, dzienniki i listy 1930-1989*, wyb. i oprac. D. Czapigo, Warszawa, Wydawnictwo Ośrodek Karta, 2018.

Świda-Ziemba H., *Urwany lot. Pokolenie inteligenckiej młodzieży powojennej w świetle listów i pamiętników z lat 1945-1948*, Kraków, Wydawnictwo Literackie, 2003.